

हसरत जयपुरी - भाग ३

हसरत जयपुरीनी मला एक प्रसिध्दीपुस्तक दाखवले. ते अमेरिकेत छापलेले होते आणि पुढील काही महिन्यांत होणार्या भव्य मुशायर्यासाठी आमंत्रित केलेल्या भारत आणि पाकिस्तानातील डझनभर नामवंत लोकांची नावे त्यात होती. आणि ह्या पत्रकाच्या मध्यभागी हसरत यांचा फोटो होता. परदेशातून मिळालेली ही मान्यताच आहे असे मी कौतुकाने म्हटल्यावर त्यांची सून म्हणाली की फक्त याच प्रकारची मान्यता नव्हे, तर त्यांना मिळालेले जास्त मानधन परदेशातूनच आलेले आहे. बी.बी.सी. वर बऱ्याच वेळा हसरत जयपुरींचे कार्य वाखाणले जाते, त्याची दखल घेतली जाते.

तेवढ्यात त्यांच्या तब्येतीची चौकशी करण्याकरिता त्यांच्या डॉक्टरांचा फोन आला. पेशंट उठून बसलाय आणि चित्रपटसृष्टीच्या सद्यस्थितीवर उद्वेगाने बोलतोय हे कळल्यावर ते जाम वैतागले. अर्थातच आमची मुलाखत आटोपती घ्यावी लागली.

मला अजून काही गोष्टींबद्दल त्यांना विचारायचे होते, परंतु 'स्क्रीन'च्या अली पीटर जॉनने माझे प्रश्न अगोदरच विचारले असल्यामुळे मी फक्त ती प्रश्नोत्तरे उद्धृत करतो.

अ.पी.जॉ. - असं म्हणतात की तुम्ही काही मिनिटांतच गीत लिहून देऊ शकता. खरं आहे का हे ?

ह. ज. - हो, खरं आहे ते. ही मला अल्लाची देणगी आहे. मी ह्याची दोन उदाहरणे देतो. एकदा मी जयकिशनबरोबर पॅरिसमधील एका नाईटकलबमध्ये बसलो होतो. अंगावर फक्त रंगीबेरंगी दिवे असलेली एक कॅबेरे डान्सर येऊन माझ्या मांडीवर बसली आणि उठून निघून गेली. तत्काळ माझ्या तोंडून एक गाण्याची ओळ बाहेर पडली, 'बदन पे सितारे लपेटे हुए, ओ, जान-ए-तमन्ना किधर जा

रही हो'. त्याच क्षणी जयकिशनने त्या गाण्याला चाल लावली. नंतर माझ्या पहिल्या मुलाचा जन्म झाला तेव्हा त्याला पाहताच, 'तेरी प्यारी प्यारी सूरत को किसी की नजर ना लगे, चश्म-ए-बदूर' ह्या ओळी सुचल्या.

अशी मला तत्काळ सुचलेली शेकडो गाणी होती.

गझल विलाच्या भव्य दिवाणखान्यात कित्येक ट्रॉफीज, फ्रेम केलेली सर्टिफिकेट्स आणि अनेक पुरस्कार मांडलेले आहेत. त्यावरील मजकूर वाचायला अर्धा दिवसही पुरणार नाही. याशिवाय जगभरातून आलेली आभाराची आणि दाद देणारी अशी पत्रे आहेत. स्वतःला आवडणार्या विशिष्ट गाण्यांची काही अप्रसिद्ध कडवी उपलब्ध आहेत का असेही काही दर्दी लोकांनी या गीतकाराला विचारले आहे. अशीही पत्रे तिथे आहेत. अमेरिकेत राहणारी एक महिला राज कपूरवर पुस्तक लिहित आहे. 'तुम्ही गाणी लिहिताना हा शोर्मॅन त्यात लुडबुड करायचा का?' अशी विचारणा करणारे तिचे पत्रही त्यांच्या संग्रहात आहे. एका अमेरिकन विद्यापीठाने त्यांना डॉक्टरेटही दिली आहे. ती मॅटलपीसच्या वर ठेवली आहे.

त्यांच्या गीतलेखन कौशल्याची अफाट स्तुती करणारी, पंतप्रधान नवाज शरीफ यांचे पाहुणे म्हणून पाकिस्तानची भेट, प्रमुख कवी म्हणून १७ मुशायरे सादर करणारे हसरत, अरब देश आणि इंग्लंडच्या त्यांच्या भेटी, इ. विषयांवरील विविध नियतकालिकांतील सदरांची कात्रणे तेथे होती. इंग्लंडमधील लायस्टर येथे एक आगळे वेगळे 'देऊळ' आहे. त्याच्या भिंती शंकर जयकिशन, हसरत-शैलेन्द्र यांच्या छायाचित्रांनी सजविल्या आहेत. ह्या दिग्गजांनी हिंदी चित्रपटसृष्टीला दिलेल्या योगदानामुळे आदरांजली म्हणून इथे नवजात बालकांची नावे यांच्यावरून ठेवली जातात. इथे त्या देऊळाची पण झलक आहे.

उर्दू आणि इंग्रजी भाषेत संदेश लिहून हसरतसाहेबांनी मला त्यांच्या 'अब्शर-ए-गझल' ह्या पुस्तकाची प्रत भेट म्हणून दिली. हातात पेन (कुणाला तरी फेकून मारण्यासाठी अग्रभागी विष लावलेल्या सुर्यासारखं) आणि नजरेत चमक. जणू काही अजून काहीतरी सांगायचं आहे, परंतु अशक्त शरीरामुळे ते शक्य होत नाहीय. त्या महापुरुषाचं माझं शेवटचं, परंतु कायम लक्षात राहिल असं दर्शन !

घराबाहेर पडताना मी त्यांच्या पत्नीला कौतुकाने म्हणालो, "तुमच्या घराचं नाव सुंदर आहे." त्यावर त्यांनी मला विचारलं, "बंगल्याला हेच नाव का दिलं माहित आहे का ?" त्यावर मी गोंधळून म्हटलं, "नाही." त्या म्हणाल्या, "कारण गझल होण्यासाठी पाच शेर अत्यावश्यक असतात आणि इथे आम्ही पाचजण आहोत."

१३ सप्टेंबर १९९९ रोजी वान्द्रे येथील होली फॅमिली हॉस्पिटल येथे हसरत जयपुरी यांचे निधन झाले.

परंतु मला वाटते त्यांचा आत्मा अजूनही 'गझल विला'वर हुकुमत गाजवत असावा. त्यामुळे अजूनही बंगल्याचे नाव उचित वाटते. तसे पाहिले तर 'रसिक बलमा' सारख्या गाण्यांमुळे आपणा सर्वांच्या मनातही, हसरत घर करून राहिले आहेत.

हसरत जयपुरींच्या काही मोजक्याच गाण्यांची सूची पुढीलप्रमाणे -

Song	Film	Singer	Composer
Jiya beqarar hai	Barsaat	Lata	SJ
Ik bewafa se pyar kiya	Awara	Lata	SJ
Hum tujh se muhabbat	Awara	Mukesh	SJ
Main raahi bhatakne	Baadal	Mukesh	SJ
Jaane na nazar	Aah	Lata & Mukesh	SJ
Aaja re ab mera dil	Aah	Mukesh & Lata	SJ
Sunte the naam hum	Aah	Lata	SJ
Muhabbat aesi dhadkan	Anarkali	Lata	CR
Lapak jhapak tu aare badarwa	Boot Polish	Manna Dey, chorus	SJ
Yaad kiya dil ne	Patita	Lata & Hemant	SJ
Toofan mein ghiri hain	Shikast	Talat	SJ
Main gareebon ka dil hoon watan	Aab-e-Hayaat	Hemant, chorus	Sardar Malik
Nain so nain, naahin milao	Jhanak Jhanak Paayal Baje	Lata & Hemant	Vasant Desai
Suno chhoti si gudiya ki	Seema	Lata	SJ
Hamen bhi de do sahara	Seema	Rafi & chorus	SJ
Baat baat pe rootho na	Seema	Lata	SJ
Aaja sanam	Chori Chori	Lata & Manna Dey	SJ
Rasik balma	Chori Chori	Lata	SJ
Aaye bahar ban ke	Raj Hatth	Rafi	SJ
Thandi thandi hawa	Johnny Walker	Asha & Geeta	OPN
Sadqe teri chaal ke	Mr. X	Rafi & Geeta	N Dutta
Yeh kya kar dala tu ne	Howrah Bridge	Asha	OPN
Ansoo bhari hain	Parvarish	Mukesh	Dattaram
Main rangeela pyar ka raahi	Chhoti Behen	Lata & Subir Sen	SJ
Jaon kahaan bata aye dil	Chhoti Behen	Mukesh	SJ
Dheere dheere chal	Love Marriage	Rafi & Lata	SJ
Hum jaan gaye sarkaar	Love Marriage	Lata	SJ
Sajan sang kaathe neha lagaye	Main Nashe Mein Hoon	Lata	SJ
Meethi meethi baton se	Qaidi No 911	Lata	Dattaram
Dil ne usey maan liya	Santaan	Mukesh	Dattaram
Hum matwaale naojawan	Sharaarat	Kishore	SJ

Song	Film	Singer	Composer
Sheesha-e-dil itna na uchhaalo	Dil Apna Aur Preet Parai	Lata, chorus	SJ
Banwaari re, jeene ka sahaara	Ek Phool Chaar Kante	Lata	SJ
Dil dhoondta hai O jaane wale mudke zara dekhte	Kaala Aadmi Shri 420	Mukesh Lata	Dattaram SJ
Dheere chal dheere chal, aye bheegi	Boy Friend	Rafi	SJ
Sao saal pehle, mujhe tumse	Jab Pyar Kisi Se Hota Hai	Rafi & Lata	SJ
Teri zulfon se judaee to nahin	Jab Pyar Kisi Se Hota Hai	Rafi	SJ
Ehsaan tera hoga mujhpar	Junglee	Rafi or Lata	SJ
Teri pyari pyari surat ko	Sasural	Rafi	SJ
Ibteda-e-ishq mein hum saari raat	Hariyali Aur Rasta	Mukesh & Lata	SJ
Aye gulbadan	Professor	Rafi	SJ
Awaaz de ke humen tum bulao	Professor	Rafi & Lata	SJ
Dil ek mandir hai	Dil Ek Mandir	Rafi & Suman	SJ
Hum tere pyar mein saara aalam	Dil Ek Mandir	Lata	SJ
Dil ka bhanwar kare pukaar	Tere Ghar Ke Samne	Rafi	SDB
Yeh tanhaee haye re haye jaane phir	Tere Ghar Ke Samne	Lata	SDB
Unki pehli nazar kya asar kar gayee	April Fool	Lata	SJ
Meri muhabbat, paak muhabbat	April Fool	Rafi	SJ
Tum kamsin ho, nadaan ho	Aayee Milan Ki Bela	Rafi	SJ
Bura maan gaye ... pyar ankhon se	Aayee Milan Ki Bela	Rafi	SJ
Tumhen aur kya doon main	Aayee Milan Ki Bela	Lata	SJ

Song	Film	Singer	Composer
Tere khayalon mein hum	Geet Gaya Patharone	Asha	Ramlal
Jaane wale o mere pyar	Geet Gaya Patharone	Asha	Ramlal
Hum chhod chale hain mehfil ko	Jee Chahta Hai	Mukesh	KA
Is rang badalti duniya	Rajkumar	Rafi	SJ
Ajhun na aye baalma, saawan beeta	Sanjh Aur Savera	Suman & Rafi	SJ
Yeh mera prempatra padhkar	Sangam	Rafi	SJ
Main ka karoon mujhe buddha	Ram Sangam	Lata	SJ
Tumhin to meri puja ho	Suhagan	Lata & Talat	MM
Main tere pyar mein kya kya na bana	Ziddi	Manna Dey & Geeta	SDB
Yeh meri zindagi	Ziddi	Lata	SDB
Aye phoolon ki raani	Arzoo	Rafi	SJ
Chhhalke teri ankhon se sharaab	Arzoo	Rafi	SJ
Bedardi baalma tujhko	Arzoo	Lata	SJ
Itna hai tumse pyar	Suraj	Suman & Rafi	SJ
Baharo phool barsao mera mehboob	Suraj	Rafi	SJ
Zindagi sehra bhi hai aur zindagi	Kahin Aur Chal	Lata	SJ
Gham uthaane ke liye	Mere Huzoor	Rafi	SJ
Kya kya na sahe humne	Mere Huzoor	Lata & Rafi	SJ
Gar tum bhula na doge	Yaqeen	Rafi or Lata	SJ
Tum mujhe yoon bhula na paoge	Pagla Kahin Ka	Rafi or Lata	SJ
Teetar ke do aage teetar	Mera Naam Joker	Asha, Mukesh Simi & chorus	SJ
Jaane kahan gaye woh din	Mera Naam Joker	Mukesh	SJ

(समाप्त)

- माणक प्रेमचंद

('Yesterday's Melodies Today's Memories' या पुस्तकातून)

NOTE: Among the many things India can be proud about is the wonderful music that was made in the Hindi cinema of yesteryear. Songs that touched (and still touch) the hearts of many millions of people who understand Hindustani. No matter where we were, inside or outside the country, and whether we were old or young, rich or poor, fat or thin, there were songs that kept us enjoying them. Or making life more bearable, at the least.

'Yesterday's Melodies Today's Memories' is a biographical salute to all the main singers, composers, and songwriters who put out these melodies, from the start in 1931, till about 1970.

Manek Premchand's second book was Musical Moments From Hindi Films, celebrating 75 years of sound (and music) in Hindi Films. The author has also recently written another music book called Romancing The Song, which traces the history and changing face of lyrics in Hindi Cinema, right from 1931 till now.

To buy the books, or otherwise write to the author, his email address is manekpremchand@gmail.com